

Riyaziyeci¹ Mehmet Nadir Bey

Bariş Paksoy
baris.paksoy@gmail.com

“Nadir ismi gibi nadir bir insan idi. Fakat ne yazık ki bildiklerini de kendisiyle birlikte ebediyete götürdü.”

Haydar Niyazi²

Mehmet Nadir tahminen 1856 yılında, Sakız Adası'nda oldukça fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Öyle ki annesi geçimini çeşmeden su taşıyarak kazanmaktadır. Torunu Leyla Tekeli'nin anlattığına göre Sakız Adası'ndan Anadolu'ya gelişi bir gemi kaptanının adaya yaptığı rastlantısal bir gezisi sonucu olmuştur.(3)

Mehmet Nadir Gençlik Yıllarındayken

Mehmet Nadir'in canlılığının ve zekasının kaptanın dikkatini çekmesi üzerine, kaptan Mehmet Nadir'i çok sevmiş ve ailesiyle görüşerek daha iyi yetişmesi için İstanbul'a getirmiştir. Nadir daha sonra bu kaptanın kızı olan Ayşe hanımla evlenecektir.

Kaptan onu himayesine almış ve ilkokul için onu Bursa'daki askeri okula kaydettirmiştir. Mehmet Nadir ilk ve orta öğretimi burada sınıf birinciliğiyle tamamlayarak lise için Kuleli İdadisi'ne geçiş yapmıştır. Burayı da bitirip Mekteb-i Harbiye'ye geçince üstün yetenekli bir öğrenci olarak sıvrılmış ve askeri okullar nazırı Galip Paşa Mehmet Nadir'i karacı kurmay yapmak istemiştir. O bu teklifi reddederek denizci olmak konusunda diretmiş ve Mekteb-i Bahriye'ye nakledilmiştir. Buradan denizci kurmay üsteğmen olarak mezun olur. Mehmet Nadir, Kara ve Deniz Kuvvetleri'nin okullarında yabancı dillerden Fransızca'yı ve İngilizceyi öğrenir. Mezuniyetten sonrası üç ay boyunca Zırhlı Osmaniye gemisinde mühendis olarak çalışmıştır. Daha sonra üstün yetenekleri sebebiyle Divanhane Bahriye Meclisi Başkanlığı'nda sekreterliğe atanmıştır, ki bu o dönemde yeni mezun bir subay için oldukça ender rastlanılan bir görevlendirmedir. Sekreter olduğu dönemi ise Nadir'in Darüşşafaka'dan öğrencisi olan Mehmet İzzet Talebe Mecmuası'nın 1936'da ki 62 numaralı sayısında şu şekilde anlatmıştır : “...Nadir kimseyi beğenmez, şuna buna sataşır ve bu hastalıktan kendini bir türlü kurtaramaz; o suret-

¹ Matematikçi

² Haydar Niyazi o döneminin lise matematik öğretmenlerinden biridir. Mehmet Nadir'in ölümünün ardından onunla ilgili olarak İkdam gazetesinin 19 Aralık 1927 tarihli sayısında Mehmet Fatih takma ismiyle uzunca bir yazı yazmıştır. Gerek bu söz, gerek Haydar Niyazi'ye ait olduğunu belirttiğimiz diğer bir söz bu yazıdan alınmış, güncel türkçeye ifade edilmeye çalışılmıştır.

Mehmet Nadir
Kızı Hadiye Hanım ile Birlikte

le ki görevi gereği eline geçen bütün yazışmaları bozar. Hatta bir tuhaflık olmak üzere, o sıralarda verilmekte olan bir üsteğmen maaşını otuz güne bölüp, günlük kişisel ihtiyaçlarıyla karşılaştırarak, bu hesabın bir örneğini kaptan paşaya bir örneğini de basılması için Basiret gazetesine gönderir. Bu gibi taşkınlıkların kendisine zararı dokunacağını birçok dostları söylemişse de Nadir onları dinlememiştir.”. Bu sırada 'Cebirci' lakabıyla bilinen Heybeliada'daki Deniz Harp Okulu matematik öğretmeni Miralay Eşref Bey çok uzun süredir anlattığı derslerden yorulmuş ve kendine bir yardımcı aramaktadır. Bunun üzerine Bahriye Nezaretine³ Mehmet Nadir'i istediğine dair bir dilekçe yazar ve öğretmen yardımcılığına atanmasını sağlar. Nadir daha sonra kendisi de Salih Zeki'nin ölüm yıldönümü vesilesiyle yazdığı bir gazete haberinde de be-

lirttiği gibi henüz yirmi iki yaşında olmasına rağmen hiç tereddüt etmeden bütün dersleri üstlenmiştir.

Bu dönemde Darüşşafaka'nın eğitiminde düşüş sezen Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye⁴ Niğdeli Sadık Bey'i müdür atamıştı. Sadık Bey eğitim seviyesini yükseltmek için her bilimsel alanın uzmanını aramış ve matematik için Mehmet Nadir'i uygun görmüştür. Kısa bir süre sonraysa Eşref Bey Nadir'i odasına çağırıp Darüşşafaka'daki matematik derslerinin de bir kısmını vermesini belirten emirnameyi okuyacaktır. Nadir burada daha sonra Darülfünûn⁵ rektörlüğünü de yapacak olan, Osmanlı'nın şüphesiz ki en önemli matematikçilerinden Salih Zeki(4)'nin öğretmenliğini de yapmış ve onu daha o dönemde keşfetmiştir. Onun öğretmenliği ile ilgili olaraksa Mehmet İzzet şunları söylüyor : “Nadir; matematikte kuvvetli bir üstad idi. Bana ve arkadaşlarıma sorduğu sorular teoriden öte uygulamaya dair idi. Matematikte ezberlemeyi değil, anlamayı amaçlayan yüksek bir sima idi.” Her ne kadar Mehmet İzzet Nadir'in kimseyi beğenmediğini söylese de, o Salih Zeki'ye çok büyük önem ve emek vermiştir. Darüşşafaka'dan ayrılmak istediği halde sırf onun için bir sene daha kalmış ve onu mezun etmiştir. Mehmet Nadir Salih Zeki'nin ölümünün yıl dönümü nedeniyle 1924'te Muallimler Mecmuası'nda yayınladığı yazısında önce Darüşşafaka'daki öğrencilerin eğitim seviyelerini ne denli düşük bulduğunu belirttikten sonra Salih Zeki'nin ne derecede kabiliyetli bir öğrenci olduğundan bahsediyor ve diyor ki: “Ben şimdi çıkıp gidecek ve bir daha bu mektebe ayak basmayacak idim. Fakat şu doğal kabiliyet beni bu fikrimden vazgeçirdi. Seni çok iyi bir matematikçi yetiştirip enfes-i âsarı⁶ arasına dahil edeceğim.”

³ Denizcilik Bakanlığı

⁴ İslam Okutma Kurumu. Darüşşafaka'yı kuran cemiyettir.

⁵ İstanbul Üniversitesi

⁶ En güzel eserlerim

Mehmet Nadir 1878'deki bu öğretmenliğinden sonra iki okuldan da istifa ederek yaklaşık iki sene boyunca kayıplara karışmıştır. Bu dönemle ilgili onu tanıyanlardan günümüze aktarılan iki olasılık vardır. Birincisi dostu Hüseyin Avni ile birlikte Londra'ya matematik eğitimi almak amacıyla gitmiş olması, ki bu Osman Ergin'in kitabında belirttiği üzere hocası Mehmet Emin'in ona aktardığı bir bilgidir ve Mehmet Emin aynı zamanda Nadir ile Avni'yi Londra'ya götürdüğünü de söylüyor. Mehmet İzzet'e göre ise Mehmet Nadir, dostu Hüseyin Avni'yi de ayatarak onunla birlikte Kıbrıs'a kaçır ve orada gazete çıkarmaya çalışır. Fakat hurufat⁷ almak için İstanbul'a geldiği sırada tanınarak yakalanır ve Mesudiye Zırhlısı'na hapsedilir. Nadir'i yakından tanıyan bu iki kişinin ifadeleri birbirinden oldukça bağımsız. Ancak Osman Ergin mantığa yatkın olan şöyle bir varsayımda bulunuyor: Mehmet Nadir, dostu Avni ile birlikte Londra'da öğreneceğini öğrendikten sonra yine bir İngiliz arazisi olan, aynı zamanda da Türkiye'ye yakın olan ve bir çok Türk'ünde yaşadığı Kıbrıs'a döner. Daha sonra da yaklaşık bir sene boyunca hapis yatacak ve askerlikten ihraç edilecektir. Mehmet Nadir ve Avni askerlikten de ihraç edildikten sonra hayatlarının

“Ben o zaman gerek kendi derslerimin sınavlarında, gerekse mümeyyizlik sıfatı ile başkalarının dersleri imtihanlarında numara hususunda gayet münsik idim. İmtihanları ciddi bir suretle icra eyler, yarım numara fazla veyahut eksik vermemeye gayret ederdim. O sene nihayetinde Darüşşafaka'da icra olunan imtihanlarda Salih Zeki'nin sınıfına cebri aladan yedi tane mühim ve çetin davayı nazarilerle meseleler vermiştim. İmtihanlar tahriri idi. Salih Zeki'nin imtihan kağıdını tetkik yollu okuduğum zaman o selaseti ifadeye o veciz ve güzel halli mesaiyle karşı izhari behtü hayretten kendimi alamadım. Numara hususunda o derece mümsikliğime rağmen elim bilâ ihtiyar not olarak?? yazıvermiş.

Mehmet Nadir

kalanını memuriyetle değil de, özel okullarda öğretmen veya müdürlükle geçirmek zorunda bırakılmışlardır.

Yaklaşık bir senelik hapisten sonra Mehmet Nadir, 1881-1882 yılları arasında William Shakespear ve Victor Hugo'dan çeviriler yayınlar. Çevirileri hapisteyken yaptığı tahmin edilmektedir. Hamlet'i Türkçeye ilk defa çeviren de Mehmet Nadir olacaktır.

1882 yılında aynı zamanda deneyimli bir müdür olan Selanikli Abdi Kamil Bey⁸ ile Şemsü'l-Maarif'i kuracak ve burada ders nazırlığı yapacaktır. Şemsü'l-Maarif'te bir çok yeniliğe imza atılır, öğrenciler sıralara oturtulur, yazılı ve yazısız haritalarla çarpım tablosu asılır. Burada elde ettiği iki senelik tecrübeyle Mehmet Nadir Şemsü'l-Maarif'ten Hıfzı Efendi ve Ali Efendi'yi de yanına alarak ayrılır ve 1884 yılında Çırçır semtinde, İzzet Bey Konağı'nda İstanbul (Erkek) Lisesi'nin temelini oluşturan kendi özel okulunu, Nümune-i Terakki Mektebi'ni kurar. Okul kurulduğu zaman sadece ilk ve orta öğretim verilmektedir. Kısa bir süre sonra kızlar kısmını ve daha sonra da lise kısmını ekler ve okul daha büyük bir bina olan Şehzadebaşı'ndaki Mümtaz Efendi Konağı'na taşınır. Okul eğitimi hakkında bir çok övgü aldık-tan ve başarıları hakkında dönemin gazetelelerinde ciddi yazılar yazıldıktan sonra

⁷ Basım işinde kullanılan harf kalıpları.

⁸ Abdi Kamil Bey rahatsızlanıp Şemsü'l-Maarif'i Ali Saip Bey'e bırakacak ve iyileşince de, 1903 yılında Nümune-i Terakki Mektebinin başına geçecektir.

Edirne'de ikinci bir şube açmış, fakat bu şube bir-iki sene içerisinde kapatılmıştır.

Mehmet Nadir öğretmenlikte tecrübeli ve yetenekli, yüksek eğitim almış, biraz Avrupa'da bulunmuş, bir çok önemli gazetelerde makaleleri yayınlanan aydın biriydi. Okulun öğretmenlerini de döneminin en aydın, en bilgili ve yetenekli öğretmenlerinden seçiyordu. Üstelik okulların büyük bir çoğunluğu tatiller için para vermezken, Nadir yüksek maaşlara rağmen tatillerde bile öğretmenlerin maaşlarını ödeyerek öğretmenleri okula bağlıyordu. Aynı zamanda yüksek aristokrat sınıfına sahip ailelerin çocukları için tenefüs ve dinlenme yerleri ayırıyordu. Tüm bunların sayesinde aristokrat ailelerin çoğunun çocuklarını okula çekebildi. Sonuç olarak Numûne-i Terakki İstanbul halkının ilgisini kazanmaya ve takdir görmeye başladı, gazetelerde okulun başarılarıyla ilgili bir çok şey yazıldı. Bu reklamlar ve başarılar ile beş, altı sene içerisinde öğrenci sayısı kız, erkek, yatılı, gündüzlü 600 kişiyi geçti. Öğrencilerden toplanan paradan Mehmet Nadir oldukça yüksek bir gelir elde ediyordu. Numûne-i Terakki'den mezun olduğu ve kardeşi de okul yönetimiyle ilgilendiği için Nadir'in hem hayatını hem mesleğini yakından izleme şansı yakalayan eski valilerimizden Haydar Vaner'in söylediğine göre Nadir bu para bolluğu içinde kendini kaybetmiş, bir eşi var iken başka biri ile daha evlenmiş⁹, ikisindedir birer yazlık ve birer kışlık ev tutmuştu. Evleri lüks eşyalarla döşemiş, iki araba, iki de kotra¹⁰ almıştır. Bu şekilde adalarda ve boğazda lüks bir hayat sürerken doğal olarak okula olan ilgisi de azalmış ve okulun idaresini dahiliye müdürü Ömer Efendi'ye bırakmıştır. Ömer Efendi sarıklı olmakla beraber disiplinli bir idarecidir. Nadir'in ilgisizliği nedeniyle ortaya

çıkan ekonomik sorunlardan ötürü öğretmenlerin bir çoğu okulu terk etmiş ve yerine ikinci, üçüncü derece hocalar girmeye başlamıştır. Bu dönemde kimi derslere başarılı öğrencilerin girdiği bile olurmuş.

Nadir aynı zamanda devlet okullarının yaptıklarını yapmaktan çekinmemiş, mesela her sene öğrencilerini devlet okullarında olduğu gibi ilkbaharda, Kağıthane'de kuzu çevirmeye götürürmüş. Bu hareket Abdülhamid'in dikkatini okul üzerine çekmiştir. Padişah bu hareketi hoş görmeyerek Nûmune-i Terakki'nin de tıpkı diğer okular gibi Hazine-i Hassa¹¹ hesabına dahil edilmesini ve bu gibi gezilere gözetim altında gidilmesini emretmiştir. O dönemde bu tip geziler genellikle askeri okullar müfettişi Zülüflü İsmail Paşa'nın gözetimi altında yapılırdı. Bu gezilerde İsmail Paşa nutuklar okur, nutukları da her okuldan bir öğrenci yazardı. Nûmune-i Terakki'dense müdür yardımcılığına atanmış olan Nûmune-i Terakki mezunu Mazhar Bey yazarmış. Bu sayede İsmail Paşa Mazhar'la tanışır ve onu çok sever. Bir süre sonra Mazhar Bey İsmail Paşa'nın kızıyla evlenir. Böylece İsmail Paşa Mehmet Nadir ve Nûmune-i Terakki ile daha yakından ilgilenmeye başlar. Bu sırada da Nûmune-i Terakki'deki öğretmenlerin bir çoğu o dönemin Osmanlı aydınlarından ve mesela tarih hocası İhsan Şerif derslerinde öğrenciye rejim karşıtı telkinlerde bulunur. Nadir'in o dönemki aydınlarla ilişkisi ve daha önce Avrupa'ya kaçmış olması jöntürlükle suçlanmasına sebep olabiliyordu. Hatta bir çok kez İsmail Paşa Mehmet Nadir'e şaka yollu "Gel bakalım jöntürk!" diye seslenirmiş.

Bu sırada İttihat Terakki ciddi bir darbe planı hazırlığındadır, II. Abdülhamid'i tahttan indirip yerine Reşat Efendi'yi çıkarmaya çalışmaktadırlar. Hem Nadir'den ve

⁹ Leyla Tekeli'nin söylediğine göre Nadir'in ikinci eşinden bir çocuğu olmamıştır.(3)

¹⁰ Bir yelkenli türü, gezi teknesi.

¹¹ Hükümdarlık gelir ve malları

okuldaki Hüseyin Avni, İhsan Şerif gibi diğer hocalardan şüphe edilmesi hemde İttihat ve Terakki darbe girişimiyle ilgili bazı duyumların alınması sonucu, M. Şükrü Hanioglu'nun 'Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük' kitabına göre darbe planının uygulanmaya başlamasından bir gün önce İsmail Paşa Nadir'i saraya götürür. Nadir'i iyice sarhoş ettikten sonra ihbar edileceğini söyler ve ancak kimlerin darbe hazırlığıyla ilgili olduğunu söylerse onu kurtaracağını belirtir. Bu şekilde Nadir'den bir çok İttihat ve Terakki üyesinin isimlerini öğrenir. O kişiler de sorgulandıktan sonra İstanbul'da yaklaşık üç yüz kişi tutuklanmıştır. Bunun sonucunda İttihat Terakki'nin İstanbul şubesi çökmüş ve merkez Cenevre'ye taşınmış, bir çok aydın da ya sürgüne yollanmış ya da hapsedilmiştir. Hüseyin Avni de sürgüne giden kişilerden biridir ve bu tarihten sonra bilindiği kadarıyla Nadir'le bir daha konuşmamıştır. Mehmet Nadir'in bu isimleri vermesi ise hala bir tartışma konusudur. Hakkında her ne kadar daha sonra İttihat Terakki Cemiyeti'nin resmi yayın organı olan Mizan gazetesinde karalama kampanyası başlatılsa da, bunun ciddi bir ihbar olup olmadığı bilinmemektedir. Bu konuyu 1913 yılında Ali Hikmet Tunçay, Mehmet Nadir'e sormuş ve şu yanıt almıştır: “Azizim beni saraya götürdüler, baskı yaptılar, ben de İttihat ve Terakki'nin nasıl hareket edeceğini söyledim, mecbur kaldım.”

Darbe girişiminin açığa çıkmasından sonra 1897 yılında Numûne-i Terakki'yi Mehmet Nadir'in elinden alıp devlete, Maarif Nezareti'ne¹² bağlarlar. Nadir'i de üstün eğitimcilik yeteneklerinden olsa gerek, ne hapsederler ne de sürgüne yollarlar; Saray'a bağlı olan Aşiret Mektebi'nin¹³ müdürlüğüne atarlar. Böylece yıllar sonra me-

muriyete ve yoğun matematik araştırmalarına geri dönmüştür. Buradaki müdürlüğü sırasında, 1900-1901, daha sonra yurt dışında tanınmasını da sağlayacak olan ve daha bir çok soru-çözüm yayınlayacağı 'l'Intermediaire der Mathematiciens' dergisinde ilk yazıları çıkmaya başlamıştır. Bu dergi ilk defa 1894 yılında matematikçiler arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla aylık olarak çıkartılmaya başlamıştır. Dünyanın her yerinden gerek amatör gerek profesyonel matematikçiler bu dergiye sorular yolluyor, daha önce sorulanları yanıtlamaktadır; ancak sadece çok ciddi soru ve yanıtlar yayınlanmaktadır. Mehmet Nadir daha çok sayılar teorisi ve özellikle de Diyofant denklemlerin çözümleriyle ilgilenmekteydi, 1900'lü yılların başından itibaren Diyofant denklemlerin çözümleriyle uğraşan bir grup matematikçi de bu dergi üzerinden haberleşmekteydi. Mehmet Nadir daha sonra bu matematikçiler arasında önemli bir yer edinmiştir, hatta o dönemde yurtdışında Osmanlı'ya nazaran daha çok tanındığı söylenebilir. Mehmet Nadir 1900-1914 yılları arasında bu dergiye 26 soru ve 36 çözüm göndermiştir, bunların içinden 12 çözüm yayınlanmıştır. İçlerinden bir tanesi Nadir'in büyük saygı kazanmasını sağlayan yaklaşık on yıllık çözümsüz bir problemdir. Nadir ilk sayısından beri bütün sayıları incelerken soruları tek tek toplayıp bir arşiv yapmaya başlamıştır. 1897 yılında A. Boutin tarafından yollanılan bir problem dikkatini çekmiş fakat çok zor ve çözümsüz olduğunu düşündüğü için dikkate almamış, daha sonra 1906 yılında sorunun hala çözümsüz olduğunu farkedince onun üzerinde çalışmaya başlamış ve çözümünü dergide yayınlamıştır. Ayrıca bu problemin özeti daha bir çok dergide de yayınlamıştır.

¹² Eğitim Bakanlığı

¹³ Aşiret Mektebi 1892 yılında II. Abdülhamid tarafından Osmanlı'daki Arap aşiretlerinin 12-16 yaş arasındaki yetenekleri çocuklarına eğitim vermek için kurulmuştur. İlk kuruluş amacı sadece Arap aşiretlerinede olsa, daha sonra Kürt ve Arnavut çocuklarında burada okumuştur.

Mehmet Nadir Aşiret Mektebi'nde beş yıl müdürlük yaptıktan sonra 1902 yılında Cemiyet-i Rüşümiye¹⁴ üyeliğine atanmıştır. Osman Ergin yaptığı araştırmalar sonucu Nadir'in Cemiyet-i Rüşümiye'ye atamasının maaşını arttırmak amacıyla yapıldığına ulaşmıştır. 1903 yılında da Halep Milli Eğitim Müdürlüğü'ne atanarak İstanbul'dan sürülmüştür. Bunun için resmi kayıtlara göre ortaya sürülen sebep ise müdürlükten ayrıldıktan sonra Aşiret Mektebi öğrencilerinin çıkardıkları bir isyani desteklemesidir. 1908 yılında İttihat Terakki başa gelince Mehmet Nadir'i bu görevden de alıp bugünkü Libya'nın güney ucunda bulunan Fizan'a sürmek istemişlerdir. Fakat eski ittihatçılardan ve adadan komşusu olan Dr. Şükürü Kamil Bey Fizan yerine Trablusgarp'a sürülmesini sağlamıştır. 1911 yılında Trablusgarp İtalyan işgaline uğrayınca İstanbul'a dönmüş, döner dönmez de Edirne'ye atanmıştır. Fakat bu sefer de Edirne 1912 yılında Bulgar işgaline uğrayınca yine İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır. Buradan başka bir yerde atanmamıştır, fakat ne Numûne-i Terakki Mektebi'ni tekrar açmasına ne de bir memurlukta çalışmasına izin verilmiştir. Uzun bir süre boyunca yokluk içinde yaşamıştır. O sırada Darüşşafaka'nın

“Nadir Bey'in hayatı maalesef yoksulluk içerisinde geçmiştir. Esasen bu da bizim memleketin bilginlerine karşı üzücü bir cilvesidir, bilginlerimizin kadir ve kıymetini işte böyle ancak öldükten sonra takdir ederiz. Fakat heyhat!”

Haydar Niyazi

müdürü ve aynı zamanda Numûne-i Terakki mezunu olan Fuat Şemsi, Nadir'e Darüşşafaka'da yüksek hesap dersinin hocalığını vermiştir.

Daha sonra matematikle de uğraşan mühendis Mehmet Emin Bey, Eğitim Müdürü ve Darülmualim'den¹⁵ eski bir öğrencisi olan Şükrü Bey'e Nadir'in durumundan bahsetmiş ve ne kadar iyi bir matematikçi olduğunu ve neler yaşadığını anlatmıştır. Bunun üzerine Şükrü Bey İttihat ve Terakki kadrosunun üst kademelerindeki kişileri ikna etmiş ve Nadir'e 1915'te yeni açılan İnas Darülfünun'da yüksek hesap dersi hocalığı verilmiştir. 1919'da Salih Zeki'nin Darülfünun'un rektörü olmasının ardından,

Zeki kendisini keşfeden hocası için nazariye-i adad¹⁶ kürsüsünü kurmuş ve Nadir'i de bu kürsünün başına getirmiştir. Darülfünun'dayken Darülfünun Fen Mecmuası'nda daha bir çok makaleleri yayınlanacak ve 1926'da içinde kendi bulduğu bir yöntemi de içeren “Hesab-ı Nazariye” kitabı çoğaltılacaktır. Kitabın önsözünde belirttiği üzere bu kitabı lise son sınıf öğrencileri için yazmıştır. Aslında ikinci cildini de yazmayı planlasa da ömrü vefa etmeyecek, 13 Aralık 1927'de hayata veda edecektir.

Kaynakça

1. Doğan, Enfel(editör), *Numûne-i Terakki*, İstanbul Erkek Lisesi Eğitim Vakfı, 2008
2. Doğan, Enfel(editör); Koz, M. Sabri(editör), *Terbiye ve Ta'lim-i Etfâl*, İstanbul Erkek Lisesi Eğitim Vakfı, 2005
3. İnönü, Erdal, *Mehmet Nadir - Bir Eğitim ve Bilim Öncüsü*, Tübitak Yayınları, 1997
4. Oral, Haluk; *Salih Zeki*, Matematik Dünyası 2003-I, sayfa 46-49
5. Ergin, Osman, *Türkiye Maarif Tarihi Cilt III-IV*, Osmanbey Matbaası, 1941, sayfa 997-1013
6. Aksoy, Yavuz, *Dünya Matematikçileri*, Yıldız Teknik Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2000, sayfa 323-328
7. Aksoy, Yavuz, *Matematik (ve) Tarihi Cilt IV*, Yıldız Teknik Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2000, sayfa 214-253

¹⁴ Vergi Dairesi

¹⁵ Öğretmen Okulu

¹⁶ Sayılar Teorisi